

باسمه تعالی

حقوق محیط زیست

حقوق محیط زیست ابزار مهمی برای نظارت و مدیریت توسعه پایدار است که در تعیین خط مشی ها و اقدامات حفاظتی محیط زیست و نیز استفاده معقولانه و پایدار از منابع طبیعی موثر است. حقوق محیط زیست در سال های دهه ۱۹۷۰ (از جمله سال ۱۹۷۲ در استکهلم) شکل گرفت. فرانسه از پیشگامان حقوق بین الملل محیط زیست است. در خلال رقابت نامزدهای ریاست جمهوری این کشور، ژاک شیراک در سوم می ۲۰۰۱ خواسته خود را مبنی بر "تعبیه محیط زیست در بطن میثاق جمهوری" اعلام نمود. چهار سال بعد این موضوع تحت عنوان **منشور اساسی محیط زیست** در مجموعه قانون اساسی کشور فرانسه وارد گردید. از این زمان به بعد پایبندی مردم فرانسه به حقوق و تکالیف مقرر شده در منشور محیط زیست ۲۰۰۴ اعلام شد. این متن پس از نظرخواهی های متعدد- بویژه از شهروندان- با حکمیت رئیس جمهور تصویب گردید. در واقع بیان جدی ژاک شیراک در دسامبر ۱۹۹۸ به مناسبت پنجاهمین سالگرد تصویب اعلامیه ی جهانی حقوق بشر نخستین بارقه ها را از تصمیم جدی رئیس دولت برای ارتقاء حق بر محیط زیست به همراه داشت وی در این سخنرانی اعلام نمود که: "حق بر محیط زیست سالم، حق نسل های آینده برای بهره مندی از محیط طبیعی حفاظت شده و بهره مندی هر انسان از آزادی و امنیت است." سخنرانی وی در می ۲۰۰۱ نخستین گام اجرایی برای تدارک منشور محیط زیست را کلید زد:

"حق بر محیط زیست حمایت شده و حفاظت شده باید به مثابه یکی از آزادی های عمومی مورد شناسایی قرارگیرد. تضمین آن از سوی دولت فراهم شده و من امیدوارم که این امر توسط پارلمان دریک منشور محیط زیست دارای پشتوانه قانون اساسی تصویب گردد."

همچنین در سخنرانی های متعدد خود از جمله در مارس ۲۰۰۲ و مارس ۲۰۰۳ بر لزوم درج حق بر محیط زیست در قانون اساسی تأکید نمود. وی اعلام داشت: "من به فرانسویان پیشنهاد می کنم تا حق بر محیط زیست را دریک منشور اساسی با ارزش حقوق بشر و حقوق اقتصادی اجتماعی شناسایی نمایند. این امر یک پیشرفت بزرگ تلقی خواهد شد. حمایت از محیط زیست تبدیل به یک منفعت عالی خواهد شد که می تواند بر قوانین معمولی حاکم شود. شورای قانون اساسی و دادگاه های عالی و کلیه مقامات عمومی از الزامات اکولوژیکی این متن تبعیت می نمایند. این متن به ما اجازه خواهد داد تا این دل مشغولی راجع به محیط زیست را حل نمائیم. بسیاری از کشورهای دیگر قبلاً چنین مقرراتی را تصویب نموده اند..."

این منشور اصول و مفاهیم حفظ محیط زیست را در تعاریف خود مطرح کرده و در مقدمه و ۱۰ ماده حق هر کس بر زندگی در یک محیط زیست متعادل و حاکی از سلامتی را بیان نمود و این امر که هر شخص مکلف است اقداماتی درجهت حفاظت و بهسازی محیط زیست پیش از آنکه اصول جلوگیری، پرداخت توسط آلوده ساز و احتیاطی اعمال نماید اتخاذ گردید. همچنین اصل توسعه پایدار به گونه ای که آموزش و تعلیم، ابداع و تحقیق در این زمینه هدف این

مواد می باشد مورد اشاره قرارگرفت. سپس شورای قانون اساسی بدون فوت وقت لزوم سازگاری میان منشور محیط زیست و قانون اساسی اتحادیه اروپا را اعلام نمود.

بازتاب این منشور در آراء قضایی و ادای فرانسه به گونه ای بوده است که اساتید برجسته حقوق محیط زیست فرانسه، آن را بعد از اعلامیه حقوق بشر و شهروند ۱۷۸۹ و مقدمه قانون اساسی ۱۹۴۶ تحت عنوان " اعلامیه سوم حقوق " توصیف نمودند.

با تصویب منشور محیط زیست و ماده ۳۴ قانون اساسی فرانسه صراحتاً صلاحیت های پارلمان مبنی بر " حفاظت از محیط زیست " افزایش یافت و حمایت از محیط زیست در قانون مورد توجه قرارگرفت. در این خصوص تعداد قوانین بیش از گذشته شد و هرچند این قوانین هدف مستقیم در زمینه مسائل زیست محیطی ندارند ولی تعدادی از این متون قانونی واجد مقرراتی هستند که به طور ضمنی محیط زیست را تغییر می دهند.

در فرانسه مجموع قوانین جامع در زمینه محیط زیست در کنار سایر قوانین از سال های پیش مطرح بوده است. لیکن پیچیدگی های خاص این امر و ظهور حوزه های جدید در این حوزه و بین بخشی و پراکنده بودن موضوعات، این مسأله را سالها به تعویق انداخت و مسائل بغرنجی را به همراه داشت. در حال حاضر مجموعه قوانین محیط زیست علیرغم دشواری های تدوین قانون در فرانسه، محیط زیست یکی از خلاهای اساسی محسوب می شود.

نگارش مجموعه قوانین جامع محیط زیست فرانسه از سال ۱۹۸۹ آغاز شد و در سپتامبر ۲۰۰۰ به تصویب رسید. طولانی بودن فرایند تدوین شامل هفت کتاب به شرح زیر است:

- کتاب اول شامل مقررات عمومی یعنی اصول کلی ، اطلاع رسانی عمومی و مشارکت شهروندان و نهادها و موسسات.
- کتاب دوم شامل محیط های فیزیکی : آب و محیط های آبی ، هوا و جو
- کتاب سوم شامل فضاهای طبیعی: فهرست و ارزش گذاری میراث های طبیعی، سواحل، پارک ها و ذخایر نیشکر ، سایت ها و مناظر دسترسی به طبیعت
- کتاب چهارم شامل گیاهان و جانوران : حمایت از گیاهان و جانوران، شکار، ماهیگیری در آبهای شیرین و مدیریت منابع آبی
- کتاب پنجم شامل جلوگیری از آلودگی های، خطرات و مزاحمت ها، تاسیسات طبقه بندی شده، تولیدات شیمیایی و بیوشیمیایی، ارگانیزم های تغییر شکل یافته ژنتیکی، پسماندها، مقررات ویژه مربوط به سازه ها و تاسیسات خاص، جلوگیری از سوانح طبیعی، جلوگیری از مزاحمت های صوتی و بصری و حمایت از فضاهای حیاتی.
- کتاب ششم: مقررات قابل اعمال بر مناطق ماورا را پیش بینی می کند.

- کتاب هفتم : در خصوص حمایت از محیط زیست جنوبگان می باشد. که مشخصا فضاها، منابع و محیط های طبیعی، سایتها و مناظر، کیفیت هوا، گونه های گیاهی و جانوری و تنوع و توازن بیولوژیکی را بخشی از میراث مشترک معرفی می نماید.

- اصول مهم حقوق محیط زیست

هرچند اتفاق نظر چندانی در خصوص محتوای این اصول وجود ندارد ولی در ریبو و در سال ۱۹۹۲ این اصول تعیین و یامجددا در موارد خاص بازتعریف شدند. این اصول باید بر مبنای حمایت از محیط زیست به کار گرفته شوند. کمترین اصول مهم شناخته شده که دارای بردحقوقی هستند عبارتند از اصل توسعه پایدار و اصل تلفیق ، اصل پیشگیری ، اصل احتیاطی ، اصل پرداخت توسط آلوده ساو اصل مشارکت.

۱- اصل توسعه پایدار

این اصل با هدف آشتی میان سه عنصر جدایی ناپذیر توسعه اقتصادی ، پیشرفت اجتماعی و احترام به محیط زیست مطرح گردید. منشور محیط زیست دوبار به این اصل اشاره نموده است . در سال ۲۰۰۱ راهبرد اتحادیه اروپایی در زمینه توسعه پایدار تصویب شد . در همین زمان ترانسه شورای ملی توسعه پایدار در نخست وزیری تالیس نمود . همچنین معاونت بین وزارتی توسعه پایدار و کمیته بین وزارتی برای توسعه پایدار که خطوط کلی راهبردی ساییسی دولت در زمینه توسعه پایدار را تعیین می نماید برنامه ریزی شد. استراژی ملی توسعه پایدار و دستور کار ۲۱ ملی که در سطح شوراهاى منطقه ای اجرا و تعیین می شوند باید این اصول را اعمال نمایند.

۲- اصل تلفیق (یکپارچگی)

اساسا این اصل از سوی حقوق اتحادیه اروپایی اعلام گردید و پایه گذار از اهداف برنامه علم ششم اتحادیه در زمینه محیط زیست است . این اصل به دنبال مدنظر قراردادن مشکلات زیست محیطی در کلیه سیاست هاست. بر این مبنای حمایت از محیط زیست صرفا برعهده سیاستهای زیست محیطی نیست بلکه وابسته به سایر سیاست ها و اقدامات است. بر این اساس آیا امروزه می توان سیاست های حمل و نقل را بدون توجه به پیامدهای زیست محیطی آنها تدارک دید؟

۳- اصل پیشگیری

اقدامات پیشگیرانه باید به منظور جلوگیری از ورود خسارات بر محیط زیست و با تدارک اقدامات ضروری پیشین اتخاذ گردند. همچنین اصل پیشگیری باید پیش از اجرای یک فعالیت یا ساخت و ساز اعمال گردد. نکته مهم این است که باید خطرات شناخته شده و قابل پیش بینی جلوگیری بعمل آورد. هرچند این خسارت ها و خطرات خاص و احتمالی باشند. سال های متمادی است که در اروپا ، ارزیابی اثرات زیست محیطی اعمال اضصل پیشگیری را ممکن ساخته است . مطالعه مقدماتی اجرای طرح یا سازه هایی که با توجه به اهمیت باعاد و اثراتشان بر محیط طبیعی خسارت زا و تخریب کننده محیط زیست می باشند باید دربرگیرنده مطالعه اثر و برآورد عواقب آن

باشند. اعمال این اصل در صورت وجود یک خطر آشمار امکان پذیر خواهد بود هر چند تحقق این خطر غیر قطعی باشد. بنابراین ارزیابی اثرات باید امکان شناخت هر چند بهتر خطر، یافتن ابزارهای کاهش و حتی از بین بردن آنرا بدهد.

۴- اصل احتیاطی

ظاهراً این اصل شبیه اصل قبلی است اما بهر حال این اصل نمایانگر ویژگی متمایزی است بنابراین بحث بر سر این است که به منظور اجتناب از ورود خسارت بر محیط زیست باید اقدامات گسترده‌ای انجام داد. بر این اساس این اقدام، خطری را بررسی می‌کند که قطعیت ندارد- حتی اگر وجود داشته باشد- بمنظور از بین بردن امکان پایداری خطر و نیز خسارات فرض میشود.

اصل احتیاطی یک اصل برآمده از عدم قطعیت است. عدم قطعیت در مورد وجود یا عدم وجود خطر. عدم قطعیت در مورد امکان ورود خسارت که ممکن است هیچگاه حادث نشود.

این اقدام ممکن است شامل یک اطلاع رسانی، محدود سازی یا ممنوعیت در صورتی که تنها راه باشد.